

Larisa TUREA s-a născut la 29 februarie 1952, în Călineștii Făleștiilor, pe malul Prutului, într-o familie de profesori. Debutează cu versuri în revista *Moldova*, apoi publică în săptămânalul *Cultura*. Absolventă a Universității de Stat din Chișinău, secția de jurnalism (1974); stagii în Franța (1995, Paris, programul *Courant d'Est* al Ministerului Culturii; Grenoble, Observatorul de Politici Culturale), SUA (Universitatea din New York, Institutul Remarque).

Este jurnalistă, critic de artă, membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, membră a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (cu sediul la Paris), președintă a Secției naționale Moldova a AICT, secretar literar al Teatrului Național „Mihai Eminescu” din Chișinău.

Este colaboratoare la revistele *Timpul*, *Contrafort*, *Sud-Est cultural*; fondator și redactor-șef al *Gazetei Teatrului Național*.

Între 1992 și 1994 a fost viceministru al Culturii și Cultelor în Guvernul Republicii Moldova; a lucrat, de asemenea, în diplomatie.

A publicat: eseuri și interviuri de actualitate, cronici de teatru și de cinema în *Contrafort*, *Sud-Est cultural*, *Jurnal de Chișinău*, *Flux*, *Timpul*, *Art-hoc*, *Democrația*, *Literatura și arta*, *Capitala*, *The Slovak Theatre* (Slovacia), *Caiete critice* (România), *Missives* (Franța) etc.; *Portrete în relief*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1987; *Cartea foametei*, în colaborare cu Valeriu Turea, prima ediție, Universitas, Chișinău, 1991; *În do major!* Eugen Doga, Tipografia Centrală, Chișinău, 2007; *Cartea foametei*, ediția a doua, revizuită, București, Curtea Veche, 2008; *Portret de grup cu Sfântul Nicolae*, monodramă, în volumul *Dramaturgi basarabeni de astăzi*, Editura Teatrul Azi și Fundația Camil Petrescu, București, 2008; *ABC Doga, un destin în do major*, Chișinău, Prut Internațional, 2018 (Premiul special al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova, Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret, 2019).

Montări: *Pâinica de la iepurele șchiop*, spectacol radiofonic pentru copii, regia artistică – Aurica Mirca, Radio Moldova, noiembrie 2013 (Premiul pentru cel mai bun scenariu radiofonic, Gala Teatrului Radiofonic, 2013); *Plânsul pământului și Pâinea cea de-a pururi*, 2 documentare artistice realizate la Teatrul Național Radiofonic București; scenarii de Magda Duțu, regia artistică: Petru Hadârcă, 2016; *Seceta Roșie*, spectacol după *Cartea foametei*, regia – Petru Hadârcă; Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, Iași, mai 2017.

LARISA TUREA

CARTEA FOAMETEI

CARTIER

i s t o r i c

Cuprins

<i>Ostaticii Vițelului de pâine</i>	9
<i>Schimbarea neamului la față</i> (Ion Druță)	21

MONOLOGURI

Sofia Rotaru	26
Anatolie Costișanu	28
Ion Bețivu	31
Ion Stici	35
Gheorghe Tătaru	45
Alexei Guzun	52
Victor Volcinski	59
Jenică Cucuș-Moraru	66
Anica Anton	67
Pavel Bălan	69
Veniamin Apăstol	75
Petrea Ciobanu	82
Constantin și Pelaghia Corcodel	83
Vitalie Bărânceanu	87
Ludmila Cliofas	91
Ion Mija	96
Preotul Efim Cernei	106
Valentin Cotea	110
Fiodor Guzun	113
Vasile Mutelică	118
Irina Carabulea	121
Isaie Cârmu	123
Olga Macovei	126
Vladea Curcudel	132
Ion Candu	137
Pintilie Scorpan	140
Ion Scorpan	141

Pavel Iordache	142
Maria Ursu	146
Teodora Perju	148
Liuba Raifura	151
Alexandru Moloșnic	155
Pavel Onofraș	158
Ecaterina Bețșor	164
Nina Condrățchi	178
Vera Stratulat	183
Gheras Teodor	193
Dumitru Fanaru	195
Eugen Doga	200
Nicolae Ohladciuc	208
Marin Bulai	211
Eugen, Pavel și Maria Șcursa, Elisaveta Zderciuc	219
Ion Moraru	222
Ion Beșeti	233
Dochița Glavan	236
Iolita și Ignat Berbeci	239
Vasile Moraru	242
Pașa Tătaru	244
Andrei Zatica, invalid de război	248
Gheorghe Vodă	250
Ion Carpovici	254
Mihail Draliuc	256
Nicolae Sulac	260
Ion Toderăș	263
Vera Cazacu	267
Petru Buburuz, protoiereu	271
Andrei Ciocărlan	275
Gheorghe Tomașenco	277
Ion Dumeniuk	278
Ion Ungureanu	280
Vasile Vasilache	285
Maria Sarabaș	302
Axinia Kırma, născută Ghiumiușliu	315
DOCUMENTE DE ARHIVĂ	327
<i>Între seceră și ciocan: 1946-1947-1948</i>	
<i>(în loc de concluzii)</i>	513

Ostaticii Vițelului de pâine¹

„Taie-le rădăcinile, acoperă-le cerul, tulbură-le tradițiile, bagă-i în dezbinare, fă-i să se rușineze de ceea ce sunt! Așa nu vei avea nevoie de luptă, căci, speriați de ceea ce au devenit, te vor implora pe tine să vii și să-i salvezi de ei înșiși.”

Din cugetările strategului chinez Sun Zi, autorul volumului *Arta războiului*, sec. V î. Hr.

...Mai întâi a fost Fantoma; nu era năluca bântuind Europa în Manifestul de tristă amintire, ci silueta gârbovită ce părea bătrână ca munții; o făptură ștearsă ce mi-a hăituit copilăria: încerca să mă îmbrățișeze, să-mi strecoare dulciuri. Părinții mei, pedagogi, erau transferați din sat în sat, ca nu cumva să prindă rădăcini; apărusem, cam inoportun, maică-mea era obligată să iasă la catedră. Cum nu cunoșteau pe nimeni, s-au bucurat când la ușa odăii unde stăteau cu chirie a bătut o femeie: m-au lăsat, fără a zăbovi, în grija dădăcei apărute din senin. Curând au aflat că nenorocita își mâncase propriul copil. Firește, a fost rugată să plece. Se obișnuise cu mine, poate în mintea rătăcită eram fetița pe care-o pierduse în 1947... i-a mărturisit lui maică-mea că, atunci când a fiert-o și a mâncat-o (ce grozăvie!), copilăia era moartă. Oscioarele, în cutia pantofilor de mireasă, le-a îngropat în curtea bisericii. Apoi i se pierdu și urma, și numele. Totuși, mi-o aminteam și prin ani voiam tot mai mult să

¹ Aluzie la idolul zis „vițelul de aur” (Vechiul Testament, Exodul, cap. 32), momentul în care – după o Revelație, cea mai înaltă atinsă vreodată – poporul ales se reîntoarce la idolatrie, la credința că altceva în afara lui Dumnezeu poate fi sursă de putere și fericire.

Sofia Rotaru

Parcova, Edineț

Foametea ceea m-a prins tãman când îmi era lumea mai dragã: eram tânãrã și în putere, mi se bucura inima cãtãnd la copilașul ce-l aveam, și iaca se abate peste noi nãpasta... Tot am dat și-am dat post-taucã¹ pãnã ne-am pomenit la fundul sacului... N-aveai ce pune în oalã, stãteai cu dinții la stele și ți se rupea inima de jalea ta și-a tuturora – nici nu mai aveam ce vinde, am dat totul și din casã, și de pe noi, da' parcã ne puteam ține zilele cu bruma noastrã de zestre când un kil de pãpușoi era 60, iar unul de grãu – 70 de ruble? Prin pod șuiera vântul și bărbatul meu a apucat drumurile, doar cumva sã ne scape din ghearele celei cu coasa. Se ducea hãt în Ucraina de Apus, schimba ce avea și aducea un fel de borhot de sfeclã, uscat și fãrã gust, dar ce era sã ne facem – îl spãlam și-l puneam într-o țãrã de lapte, fierbeam ca un fel de tãiței și bãiețelul meu, sãrmanul, cã abia începea a pricepe lumea, mã tot întreba dacã n-avem și alt fel de tocmagi...

Cãteodã fãceam rost de un fel de borhot de cartofi, jumate viermi, îi alegeam, clãteam tãrãțele ceea ce nici nu mai miroseau a cartof și coceam un soi de lichieși...

Ne mãcinam de la o zi la alta – mereu te sugea la linguricã, nici somnul nu te prindea, ațipeai ca într-un leșin, și dacã te trezeai, iar ți se fãcea foame, – ne rugam Domnului sã treacã toamna și iarna, sã ne vedem în primãvarã, când ne-a pãlit o altã nenorocire – soțul meu, tot cutreierãnd prin munții ceia, a ajuns, cu un tovarãș, într-un sat ursuz, cu toate porțile zãvorãte. Au bătut la o poartã, la alta – nu le-au deschis și, pe amurgite, au tãbãrãt pe ei și i-au stins în bãtãi – pe

1 Din rusescul *postavka*, cotã obligatorie cãtre stat, impozit agricol (*n. a.*).

al meu, cã era mai chipeș și mai fãcut, l-au acoperit cu o scãndurã, au dat în el cu picioarele și i-au dezbãtut mãruntaiele... Ca azi îl vãd cum a intrat în ogradã, sfãrșit de puteri și tras la fãțã, negru cum ți-i pãmãntul de durere și amãrãciune. S-a spãlat, s-a priment și mi-a zis sã chem bãiețelul:

— Vin' la tata sã te joace – i-a spus –, cã pe urmã cine știe... L-a luat în brațe și-l juca, da' ochii nu mai puteau de jale. Din gurã îi zicea un cãntec:

*Cãntã-mi, cuce, numai mie,
Cã la varã nu se știe
De mai sunt, de nu mai sunt,
Ori mã fac negru pãmãnt...*

Într-o sãptãmãnã s-a și dus... Am împrumutat bani și-am cum-pãrat un ulcior de chișleac, sã-i fie de pomenire – aista i-a fost comãndul. Bãiatul, Grișa, avea cinci anișori, da' cãntecul cela nu-l poate uita – atãta am și eu de la tata, zice...

Cãt necaz am îndurat, știe numai sufletul meu, de-a mirãrii cã nu m-am dus și eu în mormãnt... O vecinã și-o cumãtrã de-a mea la care mã aflam cu treabã a rãsturnat într-o zi o mãmãligã mare, cinci-șase oameni sã tot mãnãnce dintr-însa... Am înghițit în sec pãnã ce au mesit stãpãnii de casã, da' când s-au ridicat, mi-am luat inima în dinți și-am îndrãznit sã cer o fãrãmiturã din ce rãmãsesse, sã-i duc bãiețelului meu, acasã. Parcã aș fi fript-o: „Iaca, de-amu ți se scurg ochii – s-a rãstit la mine –, d-apoi al meu, când vine de la școalã, ce sã-i pun dinainte?!”

Ferit-a sfãntul ce-am tras!

Anatolie Costișanu

Codru, Telenești

Eu m-am născut în anul 1936; prin urmare, când se dezlănțuise foametea, aveam zece anișori. Țin minte totul: cum a trecut războiul, cum au venit și au stat la noi niște soldați cu comandantul lor prin 1944-1945 și cum nemții îi căutau prin beci, da' tata îi ascunse sub niște rufe și nu i-au găsit, în schimb ne-au luat o oală de ouă și două pâini. Mare teamă s-a vârat în anii aceia de prăpăd în inimile noastre, nimica nu se uită...

În 1946 grădina ne era plină de buruian, nu se vedea nici casa. Cu toate acestea, tata a strâns oleacă de pâine, însă activul ne-a luat grâul, păpușoi și fasolele – totul până la un grăunte, până la un bob. Ne-au rămas la suflet vaca și calul și noi, împreună cu sora Nina, frații Ion și Vasile, tăiam lemne cu beschia, mama amesteca rumegușul cu ce putea sclipui, îl fierbea și uite așa mâncam toți șapte câți eram la casă. Dar cât puteai să te ții numai cu inimă de copac? Neavând încotro, tata s-a apucat și a tăiat calul, așa că vreo două săptămâni am mai dus-o cum am mai dus-o. Primeam oleacă de ajutor, însă ce puteai să faci cu două kilograme de secară chisată într-un tub?...

Într-o zi tata îi spune mamei: „Anică, eu îmi iau doi băieți și mă duc spre Polonia, da' tu rămâi cu trei acasă. Dacă am să găsesc ceva de mâncare, am să vin să-i iau și pe iștilalți”. A luat tata două lăicere mari și frumoase, hainele mamei de pe când abia se măritase și, împreună cu mine și cu Ion, am pornit tustrei la drum tare lung și greu. Nina, Vasile și Marusea au rămas acasă cu mama și cu vaca. Am ajuns noi până la Bălți, la gară, și acolo ne-am suit pe un vagon, găvozdindu-ne lângă o țevă mare din care ieșea fum. Da' era timp de iarnă, așa că totuna am înghețat bocnă.

Când am ajuns la Cernăuți, tata m-a lăsat pe mine să vând lăicerele, iar el cu Ion s-au dus prin piață. Nu știu nici azi cum s-a întâmplat, da' niște spurcați mi-au furat lăicerele și am rămas cu nimic. Am îmblat așa din sat în sat, din oraș în oraș până am ajuns la Strii. Intram prin magazine și cerșeam: „Deadea, dai hleb, dai tri rublea”. Vanzătorilor li se făcea milă de mine, îmi dădeau care pâine, care bani, fiecare ce putea, că pe acolo n-au tras foame așa strașnică.

Țin minte, dădusem de o casă părăsită fără pod, numai cu acoperiș, și, rupând de ici un lemn, de dincolo un capăt de scândură, făceam focul în ea și ne încălzeam. Dimineața ne sculam și mă porneam iarăși cu cerșitul. Da' eu, fiind mai mititel, nu mai puteam de picioare, tata și cu Ion nu puteau nici ei să mă târâie prin bălți, omăt și apă.

S-au gândit ei cât s-au gândit și au hotărât să mă lepede la vreun spital sau casă de copii. Când am bătut la ușa spitalului din orașul Stanislav, eram orb de păduchi, picioarele, la tălpi, umflate, pline cu apă sub piele. Mi-au făcut doctorii ceia o baie, apoi m-au culcat într-un pat. Parcă-l văd și acum pe tata cum a deschis ușa și mi-a spus: „Tolică, noi ne ducem mai departe...”.

Responsabil al punctului de colectări primind porumbul de la un țăran inv. 29790

Iar eu am rămas și am stat acolo trei luni de zile, după care am fost dus la o casă de copii. Tata s-a întors după asta acasă, le-a adus de mâncare la ceilalți, dar fratele Vasile, mai mic ca mine, era înmormântat de acum. Nici n-au avut din ce-i face sicriu, l-au dus la groapă pe o scară de suit în pod... Eu de mult mă rătăcisem de părinți, ei plângeau, sărmanii, frăsuindu-se: oare pe unde le-o fi murit feciorul...

În 1948 am scris acasă unde mă aflu și tata a venit și m-a luat. De acum era mai bineșor de trăit, lumea ieșise din grozăviile foametei. Mă înfiripasem și eu, așa că am putut să termin opt clase.

Iată așa am scăpat, dar când îmi aduc aminte cum mergeam pe jos prin omăt și apă ori sus, pe vagoane, mă împlie jalea de ce chinuri am mai tras. Să nu tragă nici puiul cel de șarpe! Le povestesc copiilor mei, de fiecare dată cu lacrimi în ochi, că nu ajungea nici lobodă, știr, frunză de salcâm, ceapa-ciorii și se umflau bieții oameni, de nu vedeau cu ochii și mureau câte 10-15 suflete pe zi. Dacă nu se stingeau atâția atunci, poate că mulți dintre ei ajungeau oameni mari și învățați; își puneau la cale dreaptă copiii care au rămas fără mamă și fără tată. Eu îi învăț pe copiii mei și pe toți care mă ascultă să strângă orice bob de jos și să sărute bucățica de pâine, să nu deie cu piciorul în ea, că tare-i greu și tare-i rău când n-o ai în casă. Pâinea îi tot așa de scumpă ca părinții, frații, surorile, ca Patria. Eu sunt bolnav, invalid de gradul doi, și tare mă scârbesc când văd pierzându-se fără rost bobul de grâu ori bucățica de pâine tăvălindu-se pe jos, că tare, tare mai este scumpă pentru toți cei ce trăiesc pe fața pământului...

Ion Bețivu

Lazo, Sângerei

Foametea o țin minte bine, că eram băietănaș, de amu stăpâneam coarnele plugului. În '46 a fost și secetă, da' pe unde era pământul gras, s-a mai făcut și grâu, numai păpușoi n-au rodit. Pe noi ne-au sărăcit impozitele. Fiece om avea câte un braț de „chitanțe” de la ele. Tata burdușise cogeamite geantă, așa de multe erau. Da' n-aveau preț – nici pe-o bucată de mălai nu le puteai schimba. În toată ziua intrau pe poartă alde Gusaric, Dumitrache Lavric și te puneau să plătești din nou. Și lumea noastră dădea ce putea, era supusă, cu frică de putere. Când îți spunea de NKVD, dădeai și cămașa de pe tine.

Familia ne-au scăpat-o vaca și cele 15 oi ce le aveam. Eu mă duceam să le pasc și furam de la mama o boaghe de păsat, că-l ținea sub cheie și ne hrănea cu porția. Dosisem o cutie de conserve, mulgeam oleacă de lapte, îl fierbeam. Era cașa ceea puțintică, nici un copilaș de țâță nu s-ar fi săturat. Mă da vântul jos. Când nu mai puteam de foame, mă culcam cu fața în sus între aplecători și îmi mulgeam drept în gură. Oile se speriau, mă călcau pe față, pe piept, mereu umblam cu vânățai, ca bătut.

Pe atunci nimeni nu lucra, toți căutau de-ale gurii. Fierbeau buruieni. Strângeam lobodă, podbal, făceam niște lipii, erau cam amărui, da' mergeau. Țin minte, frate-meu Gheorghe venise de pe front gras și rumen. L-am hrănit cu „bunătățile” noastre și într-o săptămână s-a învinețit, s-a umflat. Zicea: „Am venit de la o moarte la alta”. Alde Calistru, Gheorghe Varvariuc umblau pe dealuri cu un canțâr² cu apă și prindeau țistari. Ațâțau focul și îi coceau. Pe

2 Urcior artizanal (n.a.).

urmă lumea așa le și zicea: „Țistari”. Multi au murit atunci: Timofte Săcăreanu avea vacă, nu s-a îndurat s-o taie și a murit el. Trifan Paladi s-o prăpădit, ai lui Bostan, Rusu. L-au pus prisidate pe unul Gusaric, de-atâta că era sărac, dar se da la lucru ca piatra la deal. Când venea vreo biată nevastă să-i ceară căruța, să-și ducă bărbatul mort de foame la țințirim, îi zicea: „Așteaptă, fa. Până mâine mai mor încă vreo 3-4. Încaltea să-i ducem pe toți odată. La ce să bat caii numai pentru al tău?” Căine era, nu om. După ce s-a văzut șef, și-a îmbrăcat casa cu covoare, haine fel de fel, zestre de-a oamenilor, pe care tot el i-a pus în listă de-au înfundat Siberia. Îmbla din casă în casă cu vreo cinci handralăi și-ți borteau hornul, podeaua, grădina cu o țepușă de fier. Nu-ți lăsau nicuță. Seara trânteau o beție cu muzicanții lui Gavrilă Țiganul. Mai avea un obicei: trimitea om la câte unul mai înstărit: „Să-i spui să taie un cârlan, că deseară venim la dânsul cu petrecerea”. Nevasta președintelui se îmbăta și chiuia: „Dac-o fi și-o fi să fie, numai pe-a noastră să fie!”

Multă lume se ducea în Ucraina după borhot, îi zicea pe-acolo jom. Gropile erau adânci de vreo douăzeci de metri. Oamenii scoteau borhotul (ia, un gunoi!), îl puneau și-l coceau pe niște bucăți de tablă. Unii, când se scăpau, îl mâncau așa crud, până le plesnea stomacul. Alții cădeau și se înecau în putoarea ceea.

Tata a luat un sac de lăicere și s-a pornit în lume, să-l schimbe pe mâncare. Soră-mea Anica (a ei era zestrea) răcnea și-l trăgea de sac înapoși. Se temea că n-o să se mărite fără candel³. „Taci, proasto, c-ai să mori de foame!” – o ocăra tata.

A mers în trenuri cu cărbuni. Pe la stații, miliția se suia și-i croia cu bâtele, să-i deie jos. „Eu mă duc acasă!” – răcnea tata, bătut cu picioarele, dar se încleșta de ce putea și nu se lăsa scos din vagon. S-a întors slab și negru ca tuciul, cu sacul gol în gât și s-a prăvălit lângă gardul nostru. „Mamă – strigau copiii –, vin’ să vezi ce Țigan s-a oprit lângă noi!” Mama nu l-a recunoscut și-l alunga de la poartă ca pe unul cu cerutul:

— Cată-ți de drum, măi om bun, că n-am ce-ți da. Dumnezeu cu tine!

Numai eu l-am simțit:

— Mamă, lasă-l, mamă, că-i tătuța nostru!

Maică-mea închea laptele de la vacă, de la oi și mă trimitea la piață să-l vând cu păhărelul. Acolo vedeam fel de fel de întâmplări. Lumea neguța sămânță de mălai, de poamă, plăcinte din miez de cio-cleji cu oleacă de tărățe. Și una Tincuța-țiganca, uscată ca un băț, își făcea treabă pe lângă mese. Zvâc! fura o cartoafă, o turtă și tiva în mijlocul râpii s-o mănânce. Apa, mărul îi ajungeau la subțiori – știa că numai acolo nu s-a vâri nimeni după dânsa. Odată a început ea a gusta, cum îi era feleșagul, câte-o lingură de lapte la unul, la altul. Și o femeie mai zdravănă a pândit-o și când i-a făcut vânt într-o știoalnă! A căzut, săraca babă, și mai-mai să se înece. Tare se înrăia lumea – pentru o bucată de pâine se făcea moarte de om. Unul Chirică Chioru și-a mâncat copilul – i-au găsit mânuțele în cenușă. L-au judecat. Dar pe acei care au făcut să moară atâta lume? Nu le ceru nimeni seama.

Erau și mulți păduchi. Mama punea focul în cuptor și da hainele, iorganul⁴, pernele pe vatra fierbinte, măcar oleacă să-i zătrească. Eu am zăcut de tif cam o lună de zile. Tata se culca la marginea cuptorului, că aiuream și mă porneam în dodii. Am mâncat mere acre din cornul casei și ele m-au scăpat. Da’ tata, când l-a împlut și pe dânsul tiful, s-a dus la Glinjeni, la spital. Nu-l leuciau defel – măcar o injecție să-i fi făcut. Atâta că în fiecare dimineață intra medicul Bujorschi și răcnea: „Toți – fundul în sus!” Știa că cel ce se întoarce îi viu, care nu – îi gata...

Tot pe foametea ceea a fost o întâmplare cu doi logodnici. A doua zi le era cununia. Și ei, de, ca tinerii, s-au culcat pe cuptorul cald. Da’ în cuptor – o oală cu găluște cu te miri ce, pentru nuntași. Nu știu care le-a pus cahla, să le ție jarul.

A doua zi i-au găsit lați pe amândoi. I-au pus în sicriu și în aceeași zi i-au și dus la țințirim cu mare jale, îmbrăcați mire și mireasă. Însă i-au îngropat nu prea adânc, că nu erau puteri să sape. Peste un timp – poate o zi, poate două –, mirele s-a trezit în groapa ceea. A împins capacul sicriului, leaca de țărână și a ieșit la lumina zilei. S-a pornit prin sat acasă. Toți, pe care-i întâlnea, fugeau de el ca de

³ Păretar țesut în casă, covoraș cadrilat (*n. a.*)

⁴ Plapumă groasă de lână (*n. a.*)

LIBRIS We know books
ducă-se pe pustii. Credeau că-i mort și merge. Pe mireasă au găsit-o cu fața în jos în sicriu. Pesemne că s-a trezit mai înaintea lui, n-a putut ieși și s-a înădușit. Omul acela, care a fost pe lumea cealaltă, s-a dus din satul nostru. Că nu era chip de trăit – se temea lumea de el.

A doua vară ne-am strădui și-am semănat. De la sovietul sătesc îți dădeau oleacă de grâu și-ți trimiteau și un om să te păzească atunci când semeni – să nu furi ceva. Când se întâmpla vreunul mai de treabă, îți lăsa și de mâncare. Noi am avut atunci grâu ca nicio dată – când bătea vântul, spicul ajungea la pământ de plin ce era. Și numai l-am treierat, că a venit Pavel Cireș, *upolnomocennii*⁵, și ni l-a luat. Atunci, dacă te prindeau că ascunzi un kilogram-două din grâul tău, te condamnău până la 5 ani.

În '47 a fost roadă bună. Noi ne-am mutat la deal cu traiul și nu ne mai săturam de toate. Coceam spice, păpușoi, aveam harbuzărie. O soră a Vasiliei lui Bostan, fată mare, era în hat cu noi. Avusese un frate mai mic, care s-a prăpădit nu cu mult înainte de a se coace grâul. Apoi ea cât ți-i ziua îl tot bocea, legănându-se: „Andrușcuță-a lelii, Andrușcuță! Să fi trăit măcar două zile, scăpai, mâncai turtișoare de ovăz...” Toată viața ei l-a bocit...

Pe urmă au început a ne da cu sila în colhoz și-a ridicat oamenii pe lumea amară. Vreo douăzeci de familii le-au dus „în etap”⁶. Da' asta-i altă poveste.

5 „Împuternicit” (l. rusă) (n. red.).

6 „Sub escortă” (l. rusă) (n. red.).

Ion Stici

Vărătic, Râșcani

Când s-a abătut asupra noastră pârjolul foametei, aveam nouă ani, așa că mi-l aduc aminte binișor. Port în memorie și timpurile care au precedat seceta și foametea. Tata murise pe front, mama rămăsese singură cu doi copii și, fiindcă avea vreo cinci hectare de pământ (pe care, de altfel, n-o mai țineau puterile să le lucreze), trebuia să deie foarte multă pâine⁷ la stat. Îmi amintesc cum veneau diferite comisii de la sovietul sătesc, ca să ne ieie pâinea, să ne sechestreze lucrurile.

Emisarii ceia bravi urcau curajoși la mama noastră văduvă în pod și măturau totul până la ultimul grăunte. Primul nostru președinte a fost Sîrghi Neniță, dar tot el a fost și primul trădător din sat. Când venea să ne ridice pâinea, nu se oprea la asta, mai făcea și alte porcării, împreună cu secretarul sovietului sătesc, Anton Mihai, aveau arme de calibru mic și, intrând în ogradă la om, cum vedeau o pasăre, o și împușcau pe dată. Așa procedau și la noi și-i porunceau mamei să le facă mâncare – din găina pe care ei înșiși o împușcau. Lucrul acesta mi-l amintesc foarte bine, deoarece într-o zi mi-au împușcat și câinele...

Ei, dar asta a fost cu puțin înainte de a intra în secetă, în foamete. De aceea în anul foametei noi am ajuns goi-goluți din toate punctele de vedere, nu mai aveam la ce trage nădejde, pentru că și podul, și cămara erau pline doar cu... vânt. Mama nu mai știa cum s-o scoată la capăt cu doi copii și atunci a prins a coborî de pe pereți covoare, lăicere, lucruri mai bune pe care le avea de la părinți ca zestre și cu ele pleca înspre Cernăuți, Lvov, de unde se întorcea cu câțiva pumni de

7 În acest context „pâine” înseamnă „(cote obligatorii de) cereale” (n. red.).